

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**Український державний університет
науки і технологій**

Кафедра «Перекладу та іноземних мов»

В авторській редакції

ЛАТИНСЬКА МОВА

Навчально-методичні рекомендації
до практичних занять

Електронне видання

ДНІПРО
2024

УДК 811.124(076.5)

Л 27

Упорядники:
Г. М. Проніна, О. В. Абрамова

Електронне видання

Схвалено Групою забезпечення якості освітньої програми
035 Філологія «Переклад з англійської мови»
Протокол № 6 від 11.04.2024

Л 27 Латинська мова : навчально-методичні рекомендації до практичних занять / упоряд. Г. М. Проніна, О. В. Абрамова ; Укр. держ. ун-т науки і технологій. – Електрон. вид. – Дніпро : УДУНТ, 2024. – 49 с.

Навчально-методичні рекомендації призначені для використання студентами денної форми навчання спеціальності 035 Філологія (бакалаврський рівень) на практичних заняттях з дисципліни «Латинська мова».

Наведено перелік тем практичних занять, що супроводжуються навчальними матеріалами та засобами для самоконтролю у вигляді тренувальних вправ та завдань, а також перелік посилань.

© Проніна Г. М., та ін., упорядкування, 2024

© Укр. держ. ун-т науки і технологій, 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №1.....	6
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №2.....	10
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №3.....	11
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №4.....	15
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №5.....	16
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №6.....	18
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №7.....	19
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №8.....	20
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №9.....	22
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №10.....	24
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №11.....	25
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №12.....	27
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №13.....	30
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №14.....	32
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №15.....	34
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №16.....	36
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №17.....	38
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №18.....	41
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №19.....	42
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №20.....	47
ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ.....	48

ВСТУП

Дисципліна «Латинська мова» є обов'язковим компонентом циклу фахової підготовки, що вивчається здобувачами вищої освіти за спеціальність 035 Філологія на 1 курсі в рамках освітньої програми «Переклад з англійської мови» і спрямована на формування у студентів системного уявлення про фонетичний, лексичний та граматичний лад латинської мови; вироблення навичок і вмінь лексико-граматичного аналізу текстів латинською мовою; засвоєння основних принципів перекладу з латинської мови на українську зі словником.

Метою пропонованого видання є структурування тематичного та змістового наповнення практичних занять з дисципліни «Латинська мова».

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Латинська мова» є сукупність лексико-граматичних засобів, необхідних для вивчення граматики латинської мови та засвоєння необхідного мінімуму латинських слів та крилатих висловів.

Мета вивчення дисципліни – розширення загальнолінгвістичного кругозору студентів, формування і розвиток наукового підходу до вивчення сучасних живих мов, зокрема англійської, через зіставлення з латиною. Пропоноване видання шляхом надання чітких вказівок та послідовних планів практичних занять сприяє формуванню у студентів знань відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівця, а саме:

- формування системного уявлення про фонетичний, лексичний та граматичний лад латинської мови;
- вироблення навичок і вмінь лексико-граматичного аналізу текстів латинською мовою; засвоєння основних принципів перекладу з латинської мови на українську зі словником.

У результаті вивчення дисципліни студенти повинен знати:

- фонетичний мінімум латинської мови;
- лексико-граматичний мінімум латинської мови;
- принципи роботи з двомовними латинсько-українськими словниками; вміти:
- читати тексти латинською мовою;

- аналізувати латинські іменники, прикметники, числівники, дієслова;
- виконувати адекватний письмовий переклад текстів з латинської мови на українську зі словником;
- зіставляти сучасні живі мови з латинською мовою з погляду їх фонетичної, лексичної та граматичної будови.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №1. ФОНЕТИЧНА БУДОВА ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ

Мета: засвоєння фонетичних особливостей латинської мови, формування і розвиток навичок читання латинською мовою.

Стислі теоретичні відомості

Латинський алфавіт налічує 25 літер.

Написання	Назва літери	Вимова	Написання	Назва літери	Вимова
A a	a	a	N n	en	n
B b	be	b	O o	o	o
C c	ce	k/ts	P p	pe	p
D d	de	d	Q q	ku	k
E e	e	e	R r	er	r
F f	ef	f	S s	es	s
G g	ge	g	T t	te	t
H h	ha	h	U u	u	u/v
I i	i	i	V v	ve	u
J j	jota	j	X x	ix	ks
K k	ka	k	Y y	upsilon	i
L l	el	l	Z z	zeta	z
M m	em	m			

Голосні у класичній латині були довгими – ā, ē, ī, ō, ū, ŷ і короткими – ă, ĕ, ĭ, ȅ, ŭ, ȳ.

Розглянемо правила читання голосних.

Буква **i** вимовляється як [j] на початку слова перед голосною, а такою всередині слова між двома голосними: *iuventus* – *молодість*, *maiestas* – *велич*, *Troia* – *Троя*. В інших позиціях буква вимовляється як [i]: *victoria* – *перемога*, *orbis* – *коло*.

Буква **u** вимовляється як [i] та вживається у словах, що походять з грецької мови, наприклад: *tyrannus* – *тиран*.

У латинській мові було чотири дифтонги: **ae, oe, au** та **eu**.

Дифтонг **ae** вимовляється як довгий звук [e]: *aeternus* – вічний, *aestimo* – цінувати, але *aer* – повітря.

Дифтонг **oe** також вимовляється як довгий звук [e]: *roena* – покарання, *штраф*.

Дифтонг **au** вимовляється як [au]: *aurum* – золото, *autumnus* – осінь.

Дифтонг **eu** вимовляється як [eu]: *Europa* – Європа, *deus* – бог.

Правила читання приголосних.

Буква **c** вимовляється як [ts], якщо стоїть перед **i**, **e**, **y**, **ae**, **oe**, наприклад: *Cicero* – Цицерон, *cyclus* – коло, *decem* – десять, *Caesar* – Цезар, *coelum* – небо.

При цьому буква **c** вимовляється як [k] в інших позиціях: *caute* – обачно, *caput* – голова, *confido* – довіряти, *decoro* – прикрашати.

Буква **h** вимовляється як [h]: *herba* – трава, *homo* – людина, *humanitas* – людяність.

Букву **l** слід вимовляти м'яко, як-от *labor* – праця, *locus* – місце, *lyra* – ліра.

Буква **s** вимовляється як [z] у позиції між двома голосними: *rosa* – роза, *causa* – причина. В інших позиціях її слід вимовляти як [s]: *stella* – зірка, *signo* – позначати.

Буква **q** вживається тільки у сполученні з **u** – **qu** і вимовляється як [kv]: *aqua* – вода, *quarta* – чверть, *quinque* – п'ять.

Буква **x** вимовляється як [ks]: *lex* – закон, *lux* – світло, *nox* – ніч, *rex* – цар.

Буква **z** вимовляється як [z]: *zodiacus* – зодіак, *zona* – пояс, зона.

Буквосполучення **ti** вимовляється як [tsi], наприклад, *negotior* – торгувати, *militia* – армія, *gratia* – привабливість, *lectio* – урок, *ratio* – розум, але у позиції після [s], [t], [ks] **ti** вимовляється як [ti], пор.: *bestia* – звір, *mixtio* – змішування.

Буквосполучення **ch** вимовляється як [h]: *chronica* – літопис, *chaos* – хаос, *Christus* – Христос, *chorus* – хор, *schola* – школа.

Буквосполучення **gu** вимовляється як [gv] у позиції перед голосними: *lingua* – мова.

Буквосполучення **su** вимовляється як [sv] перед голосними: *suadeo* – давати пораду, але *suus* – свій.

Буквосполучення **ph** вимовляється як [f]: *philosophia* – філософія, *phantasia* – фантазія.

Буквосполучення **rh** вимовляється як [r], наприклад: *rhetor* – оратор.

Буквосполучення **th** вимовляється як [t]: *hypothesa* – інотека, *theatrum* – театр, *thema* – тема.

Правила складоподілу в латинській мові.

Складоподіл проходить:

1. між двома голосними або між дифтонгом і голосним: *re-us*, *ru-i-na*, *ra-ti-o*
2. перед одним приголосним або між двома приголосними: *sa-pi-en-ti-a*, *fi-li-a*, *ma-gi-cus*
3. перед **qu**: *lo-qua-ci-tas*, *ne-quam*
4. перед сполученням **b, p, d, t, g, c + r, l**: *ne-gle-go*, *ni-grum*, *a-ra-trum*, *ca-pra*
5. у групі з трьох і більше приголосних: *um-bra*, *ul-tra*, *mon-stro*
6. **j** між голосними позначає два звуки [maj-jor]
7. префікси утворюють окремий склад: *im-pe-tus*, *de-scen-do*

Якщо склад закінчується на голосний або дифтонг, то він відкритий (*leo*, *pa-tri-a*, *sae-pe*). Склад, що закінчується на приголосний, є закритим (*mel*, *li-ber-tas*).

Також склади в латинській мові могли бути довгими та короткими. Склад є довгим, якщо він утворений довгим голосним або дифтонгом: *fuēre*. Закритий склад є завжди довгим, наприклад, *de-scēn-do*. Відкритий склад із коротким голосним є коротким: *su-pĕ-ros*.

У двоскладових словах наголос припадає на перший склад: *vī-ta*, *nōs-tra*, *brē-vis*.

У багатоскладових словах наголошеним є передостанній склад (другий від кінця), якщо він довгий, а якщо він короткий, то наголос припадає на третій від кінця склад: *ma-gis-trā-tus*, *in-cog-nī-tus*.

Завдання до практичного заняття 1

Виконайте вправу для читання:

Beāta, natūra, monstrāre, scientia, supĕrant, defendunt, humānus, disciplīna, discipūlus, insūla, capiunt, amīcus, epistūla, domīnus, amicitia, consilium, sapientia, magister, praesidium, monumentum, tenĕbrae, arātrum, relīquus, antīquus.

**Прочитайте гімн Гаудеамус, дотримуючись правил вимови.
Вивчіть напам'ять.**

Gaudeāmus

1. Gaudeāmus igītur,
Juvĕnes dum sumus!
Post jucundam juventūtem,
Post molestam senectūtem
Nos habēbit humus.

2. Ubi sunt, qui ante nos
In mundo fuĕre?
Transeas ad supĕros,
Transeas ad infĕros,
Hos si vis vidĕre!

3. Vita nostra brevis est,
Brevi finiĕtur;
Venit mors velocīter,
Rapit nos atrocīter,
Nemīni parcĕtur!

4. Vivat academia!
Vivant professōres!
Vivat membrum quodlībet!
Vivant membra quaelībet!
Semper sint in flore!

5. Vivant omnes virgīnes
Gracīles, formōsae!
Vivant et muliēres
Tenērae, amabīles,
Bonae, laboriōsae!

6. Vivat et res publīca
Et qui illam regunt!
Vivat nostra civītas,
Maecenātum carītas,
Qui nos hic protēgunt!

7. Pereat tristitia,
Pereant dolōres!
Pereat diabōlus,
Quivis antiburschius
Atque irrisōres!

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №2. ГРАМАТИЧНІ КАТЕГОРІЇ ІМЕННИКА

Meta: засвоєння морфологічних особливостей латинської мови, формування і розвиток навичок читання та письма латинською мовою, а також навичок письмового перекладу з латинської мови на українську зі словником.

Стислі теоретичні відомості

Латинські іменники мають два числа: однину (numerus singularis) і множину (numerus pluralis). Також іменники мають граматичну категорію роду – чоловічий рід (genus masculinum), жіночий (genus femininum) та середній (genus neutrum).

У латинській мові є шість відмінків:

Nominativus – називний відмінок, хто? що?

Genetivus – родовий відмінок, кого? чого?

Dativus – давальний відмінок, кому? чому?

Accusativus – знахідний відмінок, кого? що?

Ablativus – аблятив, ким? чим? де? коли? чому? як?

Vocativus – кличний відмінок

Іменники в латинській мові відмінюються за п'ятьма відмінами. Словникова форма іменника складається із форми у Nominativus singularis та закінчення у Genetivus singularis, наприклад:

I відміна *gutta, ae f* – крапля

II відміна *servus, i m* – раб, *puer, i m* – хлопчик

III відміна *homo, inis m* – людина, *pars, partis f* – частина, *animal, alis n* – тварина

IV відміна *fructus, us m* – фрукт, *cornu, us m* – ріг

V відміна *res, ei f* – річ.

Завдання до практичного заняття 2

Розподіліть подані нижче іменники за п'ятьма відмінами.

Перекладіть іменники на українську мову:

Actus, us m; activitas, atis f; amnis, is m; arena, ae f; avis, avis f; bellum, i n; bonum, i n; capra, ae f; culpa, ae f; domus, us f; dies, diei m; faber, bri m; familia, ae f; gallina, ae f; Graecus, i m; reditus, us m; templum, i n; tabula, ae f.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №3.

ДІЄСЛОВО В ЛАТИНСЬКІЙ МОВІ.

Мета: засвоєння морфологічних особливостей латинської мови, формування і розвиток навичок читання та письма латинською мовою, а також навичок письмового перекладу з латинської мови на українську зі словником.

Стислі теоретичні відомості

Дієслово в латинській мові має чотири основні форми, які подаються у словнику:

1. **persona prima singularis, Praesens indicativi activi** (1 ос. одн. теп. часу дійсного способу активного стану), що має закінчення -o: *credo* – я вірю, *defendo* – я захищаю.

Основа інфекта, від якої утворюються граматичні часи системи інфекта, формується відокремленням *-re* від початкової форми дієслів,

що відносяться до I, II, IV дієвідмін (*ama-re, habe-re, dormi-re*) та відокремленням *-ere* у початкових форм дієслів III дієвідміни (*defend-ere*).

2. **persona prima singularis, Perfectum indicativi activi** (1 ос. одн. минулого часу дійсного способу активного стану), що має закінчення *-i*: *Veni, vidi, vici* – *прийшов, побачив, переміг*.

Основу перфекта, від якої утворюються граматичні часи системи перфекта, отримуємо відокремленням закінчення *-i* від другої словникової форми дієслова, наприклад: *ven-i, основа перфекта ven-*.

3. **Supinum** (супін) – це віддієслівний іменник, що вживається для вираження мети та має закінчення *-um*: *venio medicatum* – *я приходжу, щоб лікувати*.

4. **Infinitivus praesentis activi** (інфінітив або неозначена форма теперішнього часу дійсного способу): *credere* – *вірити, amare* – *любити*. Наприклад, словникові форми дієслова *любити* є такими: *amo, avi, atum, are*.

Дієвідміни латинського дієслова

Дієвідміна	Інфінітив	Основа інфекта	Кінцева літера основи
I	amāre	amā-	а
II	habēre	habē-	е
III	defendēre	defend-*	приголосний або u/e
IV	dormīre	dormī-	і

*Для дієслів I, II, IV дієвідміни основа інфекта утворюється відкиданням закінчення *-re* від інфінітива, а у дієслів III дієвідміни необхідно відкинути закінчення *-ere*.

PRAESENS INDICATIVI ACTIVI ТЕПЕРІШНІЙ ЧАС ДІЙСНОГО СПОСОБУ АКТИВНОГО СТАНУ

утворюється за зразком **основа інфекта + особові закінчення**

Persona	singularis	pluralis
persona prima	-o (<i>я</i>)	-mus (<i>ми</i>)
persona secunda	-s (<i>ти</i>)	-tis (<i>ви</i>)
persona tertia	-t (<i>він, вона, воно</i>)	-nt (<i>вони</i>)

Для дієслів I, II, IV дієвідміни особові закінчення додаються до основи інфекта.

Відмінювання дієслова I дієвідміни amāre

Persona	Singularis	Pluralis
1	amo* <i>я люблю</i>	amamus <i>ми любимо</i>
2	amas <i>ти любиш</i>	amatis <i>ви любите</i>
3	amat <i>він, вона любить</i>	amant <i>вони люблять</i>

N.B. У 1 ос. одн. у дієслів I дієвідміни голосна літера основи інфекта -a при додаванні особового закінчення -o, зливається із закінченням і перетворюється на -o.

Відмінювання дієслова II дієвідміни habēre

Persona	Singularis	Pluralis
1	habeo <i>я маю</i>	habemus <i>ми маємо</i>
2	habes <i>ти маєш</i>	habetis <i>ви маєте</i>
3	habet <i>він, вона має</i>	habent <i>вони мають</i>

Відмінювання дієслова III дієвідміни defendēre

N.B. У дієслів III дієвідміни у 2 ос. одн., 3 ос. одн. та у 1. ос. мн. і 2 ос. мн. між основою інфекта та особовим закінченням з'являється сполучний голосний **-i-**, а у 3 ос. мн. – сполучний голосний **-u-**.

Persona	Singularis	Pluralis
1	defendo <i>я захищаю</i>	defendimus <i>ми захищаємо</i>

2	defend <u>i</u> s	<i>ти захищаєш</i>	defend <u>i</u> tis	<i>ви захищаєте</i>
3	defend <u>i</u> t	<i>він, вона захищає</i>	defend <u>u</u> nt	<i>вони захищають</i>

Відмінювання дієслова IV дієвідміни dormīre

Persona	Singularis	Pluralis
1	dormi <u>o</u> <i>я сплю</i>	dormim <u>us</u> <i>ми спимо</i>
2	dormis <i>ти спиш</i>	dormit <u>is</u> <i>ви спите</i>
3	dormit <i>він, вона спить</i>	dormi <u>u</u> nt* <i>вони сплять</i>

N.B. У дієслів IV дієвідміни у 3 ос. мн. між основою інфекта та особовим закінченням з'являється сполучний голосний **-u-**.

Завдання до практичного заняття 3

Виконайте граматичний аналіз і переклад речень з латинської мови на українську.

1. Bene laboramus. 2. Cur male labōras? 3. Bene laborare debetis. 4. Si tacet, consentit. 5. Si tacent, consentiunt. 6. Cur male scribis? 7. Quid legis? 8. Legisne bene? 9. Bene legere debent. 10. Scribitne bene? 11. Bene scribere debet. 12. Cur male legis et scribis? 13. Cur male audis? 14. Semper bene discere debēmus. 15. Amatisne legere? 16. Cur legere non amant? 17. Quis interrōgat? 18. Quis respondet? 19. Interrogatis. 20. Respondemus. 21. Valetisne? 22. Valemus. 23. Valere cupimus. 24. Semper valere debetis. 25. Quid ibi struis? 26. Quid struunt? 27. Si bene discis, laudo. 28. Si bene laboratis, laudamus. 29. Veto. 30. Vetare non debes. 31. Vivere est cogitare. 32. Bis dat, qui cito dat. 33. Cogito, ergo sum. 34. Cum tacent, clamant.

Вивчіть напам'ять крилаті вислови:

Gutta cavat lapidem.

Omnia mea mecum porto.

Pecunia non olet.

Aquīla non captat muscas.

Manus manum lavat.

Fortes fortuna juvat.

Qui scribit, bis legit.

In aqua scribis.

Amor omnia vincit.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №4. ПЕРША ВІДМІНА ІМЕННИКІВ

Мета: засвоєння морфологічних особливостей латинської мови, формування і розвиток навичок читання та письма латинською мовою, а також навичок письмового перекладу з латинської мови на українську зі словником.

Стислі теоретичні відомості

До I відміни як правило належать іменники жіночого роду, що у Nom. sing. мають закінчення **-a**, а у Gen. sing. – закінчення **-ae**: *gutta, ae f* – крапля.

Як виключення, до першої відміни також відносять деякі іменники чоловічого роду – *poeta (поет), nauta (моряк), incola (житель)*.

З іменниками першої відміни узгоджуються прикметники жіночого роду, що закінчуються на **-a**, приміром: *clara, magna, alta*.

Зразок відмінювання словосполучення іменника з прикметником:

	Singularis	Pluralis
Nom., Voc.	gutta parva	guttae parvae
Gen.	guttae parvae	guttarum parvarum
Dat.	guttae parvae	guttis parvis
Acc.	guttam parvam	guttas parvas
Abl.	gutta parva	guttis parvis

Завдання до практичного заняття 4

Провідміняти іменники першої відміни в однині і множині за зразками:

Stella, ae f, patera, ae f, patientia ae f, persona ae f.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №5. НАКАЗОВИЙ СПОСІБ ЛАТИНСЬКОГО ДІЄСЛОВА

Мета: засвоєння лексико-граматичних особливостей латинської мови, формування і розвиток навичок читання та письма латинською мовою, а також навичок письмового перекладу з латинської мови на українську зі словником.

Стислі теоретичні відомості

Imperativus має форми однини і множини.

Форма однини наказового способу для дієслів **I, II, IV** дієвідміни утворюється так само як і основа інфекта – відкиданням закінчення **-re** від інфінітива. У дієслів **III** дієвідміни від інфінітива необхідно відкинути закінчення **-ere**, при цьому кінцева літера основи **-i** зміниться на **-e** (за фонетичним законом).

Форма множини наказового способу для дієслів усіх дієвідмін утворюється приєднанням закінчення **-te** до основи інфекта. У дієслів **III** дієвідміни між основою інфекта та закінченням **-te** наявний сполучний голосний **-i-**.

Відм.	Singularis	Pluralis
I	Ama! <i>Люби!</i>	Amate! <i>Любіть!</i>
II	Habe! <i>Май!</i>	Habete! <i>Майте!</i>
III	Defende! <i>Захищай!</i>	Defendite!* <i>Захищайте!</i>
IV	Dormi! <i>Сни!</i>	Dormite! <i>Сніть!</i>

Заперечна форма наказового способу дієслова в латинській мові утворюється для singularis **noli + infinitivus**, для pluralis **nolite + infinitivus**.

Відм.	Singularis	Pluralis
I	Noli amāre! <i>Не люби!</i>	Nolite amāre! <i>Не любіть!</i>
II	Noli habēre! <i>Не май!</i>	Nolite habēre! <i>Не майте!</i>
III	Noli defendēre! <i>Не захищай!</i>	Nolite defendēre! <i>Не захищайте!</i>
IV	Noli dormīre! <i>Не спи!</i>	Nolite dormīre! <i>Не сніть!</i>

Завдання до практичного заняття 5

Виконайте граматичний аналіз і переклад речень з латинської мови на українську.

1. Bene labora! 2. Bene disce! 3. Audi, scribe, lege! 4. Audite, scribite, legite!
5. Vale! 6. Valet! 7. Vive valeque! 8. Noli tacere! 9. Nolite tacere! 10. Nolite credere!
11. Cede! 12. Noli cedere! 13. Responde! 14. Respondete! 15. Nolite interrogare!
16. Festina lente. 17. Divide et impera! 18. Nota bene! 19. Noli tacere, si dicere debes.
20. Noli vetare: vetare non debes. 21. Responde, si interrogo. 22. Si interrogamus, respondete!
23. Nolite tacere, si respondere debetis. 24. Si nihil credis, male est. 25. Credo. 26. Bene facite, quod facitis. 27. Qui honeste vivit, bene vivit.
28. Honeste vivere debetis. 29. Noli venire! 30. Frustra veniunt. 31. Venire non debent. 32. Nolite venire! 33. Noli cedere!

Вивчіть напам'ять крилаті вислови:

Medice, cura te ipsum!

Si vis amari, ama!

Si vis pacem, para bellum!

Divide et impera!

Carpe diem!

Inter utrumque vola!

Medica mente non medicamento!

Memento mori!

Festina lente!

Vale et me ama.

Vale et memor sis mei.

Nota bene!

Verte!

Salve! Salvete!

Vale! Valet!

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №6.
ДРУГА ВІДМІНА ВІДМІНЮВАННЯ ІМЕННИКІВ І
ПРИКМЕТНИКІВ

Мета: засвоєння морфологічних особливостей латинської мови.

Стислі теоретичні відомості

DECLINATIO SECUNDA

До цієї відміни відносяться іменники чоловічого роду, які у Nom. sing. мають закінчення **-us, -er**, а також іменники середнього роду із закінченням **-um** у Nom. sing. При цьому іменники обох родів однаково мають у Gen. sing. закінчення **-i**: *ager, agri m* – поле, *magister, tri m* – начальник, *puer, pueri m* – хлопчик, *captivus, i m* – в'язень, *deus, i m* – бог, *caelum, i n* – небо, *aurum, i n* – золото, *argentum, i n* – срібло.

З іменниками другої відміни відповідно узгоджуються прикметники чоловічого (*clarus, magnus, altus*) та середнього роду (*clarum, magnum, altum*).

Зразки відмінювання словосполучень іменників з прикметниками:

	Singularis	Pluralis
Nom., Voc.	c <u>aptiv</u> s ca <u>ec</u> us	c <u>aptiv</u> i ca <u>ec</u> i
Gen.	c <u>aptiv</u> i ca <u>ec</u> i	c <u>aptiv</u> o <u>rum</u> ca <u>ec</u> o <u>rum</u>
Dat.	c <u>aptiv</u> o ca <u>ec</u> o	c <u>aptiv</u> is ca <u>ec</u> is
Acc.	c <u>aptiv</u> u <u>m</u> ca <u>ec</u> u <u>m</u>	c <u>aptiv</u> os ca <u>ec</u> os
Abl.	c <u>aptiv</u> o ca <u>ec</u> o	c <u>aptiv</u> is ca <u>ec</u> is

	Singularis	Pluralis
Nom., Voc.	p <u>uer</u> bon <u>us</u>	p <u>uer</u> i bon <u>i</u>
Gen.	p <u>uer</u> i bon <u>i</u>	p <u>uer</u> o <u>rum</u> bono <u>rum</u>
Dat.	p <u>uer</u> o bono	p <u>uer</u> is bonis
Acc.	p <u>uer</u> u <u>m</u> bonu <u>m</u>	p <u>uer</u> os bonos
Abl.	p <u>uer</u> o bono	p <u>uer</u> is bonis

	Singularis	Pluralis
Nom., Voc.	cael <u>um</u> clar <u>um</u>	cael <u>a</u> clar <u>a</u>

Gen.	cael <u>i</u> clar <u>i</u>	cael <u>orum</u> clar <u>orum</u>
Dat.	caelo clar <u>o</u>	caelis clar <u>is</u>
Acc.	cael <u>um</u> clar <u>um</u>	caela clara
Abl.	caelo clar <u>o</u>	caelis clar <u>is</u>

Завдання до практичного заняття 6

Провідмінійте за зразками та перекладіть українською мовою словосполучення:

Lupus magnus, poeta clarus, magister justus, periculum magnum, femina pulchra.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №7. ПРИЙМЕННИКИ В ЛАТИНСЬКІЙ МОВІ

Мета: засвоєння морфологічних особливостей латинської мови.

Стислі теоретичні відомості

Прийменники в латинській мові вживаються з двома відмінками Accusativus та Ablativus.

Прийменники *in – в*, на та *sub – під* вживаються з Accusativus, якщо можна поставити питання «куди?», та з Ablativus, якщо можна поставити питання «де?»:

In aqua scribis.

Sub rosa.

З відмінком Ablativus вживаються такі прийменники, як *a, ab, abs – від*, *de – від*, *z, e, ex – із*, *cum – з*, *pro – за*, *замість*, *prae – перед*. Наприклад:

A posteriōri.

A priōri.

Ab ovo.

De jure. De facto.

Ex libris.

Qui pro quo.

Aut cum scuto, aut in scuto.

Sine ira et studio.

У свою чергу з Accusativus вживаються прийменники *ad* – до, *у, ante* – при, *перед, до, inter* – між, *post* – після, *contra* – проти, *trans* – через.

Ad futurum memoriam.

Per aspera ad astra.

Otium post negotium.

Post factum.

Primus inter pares.

Contra spem spero!

Завдання до практичного заняття 7

Прочитайте та перекладіть вислови на українську мову. Визначте відмінок, з яким вживаються вжиті у них прийменники.

1. Per aspera ad astra. 2. Sine ira et studio. 3. In aqua scribis. 4. Ab ovo. 5. Post scriptum. 6. Inter utrumque vola! 7. Primus inter pares. 8. Aut cum scuto, aut in scuto. 9. Ab actu ad potentiam. 10. Sub rosa. 11. Pro forma. 12. Pro memoria. 13. Pro et contra. 14. Deus ex machina.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №8.

МИНУЛИЙ ЧАС НЕДОКОНАНОГО ВИДУ ДІЙНОГО СПОСОБУ АКТИВНОГО СТАНУ

Мета: засвоєння лексико-граматичних особливостей латинської мови, формування і розвиток навичок читання та письма латинською мовою, а також навичок письмового перекладу з латинської мови на українську зі словником.

Стислі теоретичні відомості

IMPERFECTUM INDICATIVI ACTIVI

Минулий час недоконаного виду дійсного способу активного стану.

Imperfectum ind. act. для дієслова *esse* має такі форми:

Persona	Singularis	Pluralis
prima	eram	eramus
secunda	eras	eratis
tertia	erat	erant

Для дієслів I, II дієвідміни Imperfectum ind. act. утворюється додаванням до основи інфекта суфікса **-ba-**, а для дієслів III і IV дієвідміни – додаванням суфікса **-eba-** + особові закінчення однини **-m, -s, -t** та множини **-mus, -tis, -nt**.

Відмінювання дієслова I дієвідміни amāre

Persona	Singularis	Pluralis
1	amab <u>am</u> <i>я любив</i>	amab <u>amus</u> <i>ми любили</i>
2	amab <u>as</u> <i>ти любив</i>	amab <u>atis</u> <i>ви любили</i>
3	amab <u>at</u> <i>він любив, вона любила</i>	amab <u>ant</u> <i>вони любили</i>

Відмінювання дієслова II дієвідміни habēre

Persona	Singularis	Pluralis
1	habeb <u>am</u> <i>я мав</i>	habeb <u>amus</u> <i>ми мали</i>
2	habeb <u>as</u> <i>ти мав</i>	habeb <u>atis</u> <i>ви мали</i>
3	habeb <u>at</u> <i>він мав, вона мала</i>	habeb <u>ant</u> <i>вони мали</i>

Відмінювання дієслова III дієвідміни defendēre

Persona	Singularis	Pluralis
1	defendeb <u>am</u> <i>я захищав</i>	defendeb <u>amus</u> <i>ми захищали</i>
2	defendeb <u>as</u> <i>ти захищав</i>	defendeb <u>atis</u> <i>ви захищали</i>
3	defendeb <u>at</u> <i>він захищав, вона захищала</i>	defendeb <u>ant</u> <i>вони захищали</i>

Відмінювання дієслова IV дієвідміни dormīre

Persona	Singularis	Pluralis
1	dormieb <u>am</u> <i>я спав</i>	dormieb <u>amus</u> <i>ми спали</i>
2	dormieb <u>as</u> <i>ти спав</i>	dormieb <u>atis</u> <i>ви спали</i>
3	dormieb <u>at</u> <i>він спав, вона спала</i>	dormieb <u>ant</u> <i>вони спали</i>

Завдання до практичного заняття 8

Провідмініайте дієслова у Imperfectum indicativi activi в однині і множині. Перекладіть на українську мову.

Laborare, curare 1; docere, tacere 2; scribere, legere 3; audire, venire 4.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №9. МАЙБУТНІЙ ЧАС (ПЕРШИЙ) ДІЙСНОГО СПОСОБУ АКТИВНОГО СТАНУ

Мета: засвоєння лексико-граматичних особливостей латинської мови, формування і розвиток навичок читання та письма латинською мовою, а також навичок письмового перекладу з латинської мови на українську зі словником.

Стислі теоретичні відомості

1. Особливості утворення майбутнього часу (першого) дійсного способу активного стану (Futurum I (primum) indicativi activi).

FUTURUM PRIMUM INDICATIVI ACTIVI

Отже, Futurum I для дієслова esse має такі форми:

Persona	Singularis	Pluralis
prima	ero	erimus
secunda	eris	eritis
tertia	erit	erunt

Для дієслів I, II дієвідміни Futurum I утворюється додаванням до основи інфекта суфікса **-b-** + особові закінчення однини **-o**, **-s**, **-t** та множини **-mus**, **-tis**, **-nt**. *При цьому між суфіксом та закінченням у 2 і 3 ос. одн. та у 1 і 2 ос. мн. з'являється сполучна голосна **-i-**, а у 3 ос. мн. з'являється сполучна голосна **-u-**.

Відмінювання дієслова I дієвідміни amāre

Persona	Singularis	Pluralis
1	amab <u>o</u> я любитиму	amab <u>imus</u> ми любитимемо

2	amab <u>is</u>	<i>ти любитимеш</i>	amab <u>itis</u>	<i>ви любитимете</i>
3	amab <u>it</u>	<i>він, вона любитиме</i>	amab <u>unt</u>	<i>вони любитимуть</i>

Відмінювання дієслова II дієвідміни habēre

Persona	Singularis	Pluralis		
1	habe <u>bo</u>	<i>я матиму</i>	habe <u>bimus</u>	<i>ми матимемо</i>
2	habe <u>bis</u>	<i>ти матимеш</i>	habe <u>bitis</u>	<i>ви матимете</i>
3	habe <u>bit</u>	<i>він, вона матиме</i>	habe <u>bunt</u>	<i>вони матимуть</i>

Для дієслів III і IV дієвідміни Futurum I утворюється додаванням суфікса **-a-** лише у 1 ос. одн. та додаванням суфікса **-e-** для всіх інших осіб + особові закінчення однини **-m, -s, -t** та множини **-mus, -tis, -nt**.

Відмінювання дієслова III дієвідміни defendēre

Persona	Singularis	Pluralis		
1	defend <u>am</u>	<i>я захищатиму</i>	defend <u>emus</u>	<i>ми захищатимемо</i>
2	defend <u>es</u>	<i>ти захищатимеш</i>	defend <u>etis</u>	<i>ви захищатимете</i>
3	defend <u>et</u>	<i>він, вона захищатиме</i>	defend <u>ent</u>	<i>вони захищатимуть</i>

Відмінювання дієслова IV дієвідміни dormīre

Persona	Singularis	Pluralis		
1	dormi <u>am</u>	<i>я спатиму</i>	dormi <u>emus</u>	<i>ми спатимемо</i>
2	dormi <u>es</u>	<i>ти спатимеш</i>	dormi <u>etis</u>	<i>ви спатимете</i>
3	dormi <u>et</u>	<i>він, вона спатиме</i>	dormi <u>ent</u>	<i>вони спатимуть</i>

Завдання до практичного заняття 9

Провідмінійте дієслова у Futurum I в однині і множині

Laborare, curare 1; docere, tacere 2; scribere, legere 3; audire, venire 4.

Перекладіть українською мовою та проаналізуйте текст:

De familia Romana.

De familia Romana ex libris virorum Romanorum doctorum cognoscimus. Primum locum in ea vir obtinebat. Sed in familia Romana non solum dominus et domina, filii et filiae ipsorum, sed etiam servi erant. Servorum officia vana erant, alii eorum, catenis vincti agros in latifundiis colebant, alii in ludis gladiatoriiis exercebantur, alii domi ministrabant, alii farbi erant, ferrum, argentum aurumque formabant, alii alia faciebant. Multi servorum, praecipue Graeci, viri docti erant. Ei erant scribae, medici et magistri liberorum. Servi vitam molestam et miseram agebant, a dominis injuste puniebantur. Nonnulli servi injuriam dominorum non ferebant et contra eos armis pugnabant.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №10.

ЧЕТВЕРТА ВІДМІНА ІМЕННИКІВ

Мета: засвоєння морфологічних особливостей латинської мови, формування і розвиток навичок читання та письма латинською мовою.

Стислі теоретичні відомості

DECLINATIO QUARTA

До четвертої відміни відносяться іменники чоловічого та середнього роду з основою на **-ŭ-**. При цьому в Nom. sing. іменники чоловічого роду мають закінчення **-ŭs**, а іменники середнього роду – **-ŭ**. У Gen. sing. вони мають спільне для двох родів закінчення – **ŭs**: *fructŭs, fructŭs* m – фрукт, *cornŭ, cornŭs* n – ріг. Нижче подано зразок відмінювання відповідних іменників:

	Singularis	Pluralis
Nom., Voc.	<u>fructus</u>	<u>fructus</u>
Gen.	<u>fructus</u>	<u>fructuum</u>
Dat.	<u>fructui</u>	<u>fructibus</u>
Acc.	<u>fructum</u>	<u>fructus</u>
Abl.	<u>fructu</u>	<u>fructibus</u>

	Singularis	Pluralis
Nom., Voc.	<u>cornu</u>	<u>cornua</u>

Gen.	corn <u>u</u> s	corn <u>u</u> um
Dat.	corn <u>u</u>	corn <u>i</u> bus
Acc.	corn <u>u</u>	corn <u>u</u> a
Abl.	corn <u>u</u>	corn <u>i</u> bus

N.B. Як виняток, до IV відміни також відносяться іменники жіночого роду *dom̄s, ūs f* – дім, *man̄s, ūs* – рука.

Завдання до практичного заняття 10

Провідмініайте іменники четвертої відміни в однині і множині:

Fructus, us *m*, cornu, us *n*, status us *m*, visus us *m*, sensus us *m*,

Перекладіть крилаті вислови українською мовою, визначте відміну та відмінок іменників, а також граматичний час, особу та число дієслів:

Manus manum lavat.

Taurorum arma sunt cornua.

Is, qui agrum non colit, fructus non accipiet.

Da mihi manum tuam.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №11. П'ЯТА ВІДМІНА ІМЕННИКІВ

Мета: засвоєння морфологічних особливостей латинської мови, формування і розвиток навичок читання та письма латинською мовою, а також навичок письмового перекладу з латинської мови на українську зі словником.

Стислі теоретичні відомості

DECLINATIO QUINTA

До п'ятої відміни відносяться іменники жіночого роду з основою на **-ē-**. У Nom. sing. іменники жіночого роду мають закінчення - *es*, а у Gen. sing. вони мають закінчення – *ei*: *fides, ei f* – віра, довіра, *res, rei f* – річ. Два роди може мати іменник цієї відміни *dies, diei m, f* – день, строк.

	Singularis	Pluralis
Nom., Voc.	re <u>s</u>	re <u>s</u>
Gen.	re <u>i</u>	re <u>u</u> rum

Dat.	re <u>i</u>	re <u>bus</u>
Acc.	re <u>m</u>	re <u>s</u>
Abl.	re	re <u>bus</u>

	Singularis	Pluralis
Nom., Voc.	die <u>s</u>	die <u>s</u>
Gen.	die <u>i</u>	dieru <u>m</u>
Dat.	die <u>i</u>	diebu <u>s</u>
Acc.	diem	die <u>s</u>
Abl.	die	diebu <u>s</u>

Завдання до практичного заняття 11

Провідмінійте іменники п'ятої відміни в однині і множині:

Fides, fidei *f*, dies, diei *m, f*.

Перекладіть крилаті вислови українською мовою, визначте відміну та відмінок іменників, а також граматичний час, особу та число дієслів:

Dies diem docet.

Bona fide.

Carpe diem!

Mala fide cum eo homine agit.

Est res publica res populi.

Прочитайте та перекладіть українською мовою текст De animalibus.

De animalibus.

Sunt multa genera animalium. Animalia vivunt et in terra, et in aqua, et in aere. Nam aliae bestiarum terrestres sunt, partim aquatiles, aliae quasi ancipites, in utraque sede viventes. Animalium marinorum maximus est cetus, delphinus – velocissimus. In regionibus Asiae et Africae terra marique rara exemplaria animalium habitant. Varias sunt formae et voces animalium, diversae facultates eorum. Homo quoque animal est, sed animal sociale. Ratione, lingua menteque cetera animalia ab homine superantur. Multa de animalibus proverbialia scimus. Nonnulla eorum: melior est canis vivus leone mortuo; canis timidus vehementius latrat, quam mordet; e cantu

avis cognoscitur; aquilam volare doces; veris praenuntia venit hirundo; una hirundo non facit ver; elephante non capit murem; aquila non captat muscas et cetera.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №12. ПАСИВНИЙ СТАН ЧАСІВ СИСТЕМИ ІНФЕКТА

Мета: засвоєння лексико-граматичних особливостей латинської мови, формування і розвиток навичок читання та письма латинською мовою, а також навичок письмового перекладу з латинської мови на українську зі словником.

Стислі теоретичні відомості

У латинській мові утворення часів системи інфекта пасивного стану відрізняється від активного стану лише особовими закінченнями:

Persona	Singularis	Pluralis
prima	-or / -r*	-mur
secunda	-ris	-mini
tertia	-tur	-ntur

N.B. *Особове закінчення **-r** у 1й ос. одн. вживається у тих граматичних часах, що в активному стані мають у 1й ос. одн. закінчення **-m**.

PRAESENS INDICATIVI PASSIVI ТЕПЕРІШНІЙ ЧАС ДІЙСНОГО СПОСОБУ ПАСИВНОГО СТАНУ

Відмінювання дієслова I дієвідміни amāre

Persona	Singularis	Pluralis
1	amor мене люблять	amamur нас люблять
2	amaris тебе люблять	amamini вас люблять
3	amatur його, її люблять	amantur їх люблять

Відмінювання дієслова II дієвідміни docēre

Persona	Singularis	Pluralis
1	doceor мене навчають	docemur нас навчають

2	doceris тебе навчають	docemini вас навчають
3	docetur його, її навчають	docentur їх навчають

Відмінювання дієслова III дієвідміни defendere

N.B. У дієслів III дієвідміни у **3 ос. одн.** та у **1. ос. мн.** і **2 ос. мн.** між основою інфекта та особовим закінченням з'являється сполучна голосна **-i-**, а у 3 ос. мн. – сполучний голосний **-u-**. *У **2 ос. одн.** сполучна голосна **-i-** змінюється на **-e-** перед закінченням **-ris**.

Persona	Singularis	Pluralis
1	defend or мене захищають	defend imur нас захищають
2	defend eris тебе захищають	defend imini вас захищають
3	defend itur його, її захищають	defend untur їх захищають

Відмінювання дієслова IV дієвідміни audire

Persona	Singularis	Pluralis
1	audi or мене слухають	audi mur нас слухають
2	audi ris тебе слухають	audi mini вас слухають
3	audi tur його, її слухають	audi ntur їх слухають

IMPERFECTUM INDICATIVI PASSIVI

МИНУЛИЙ ЧАС НЕДОКОНАНОГО ВИДУ ДІЙСНОГО СПОСОБУ ПАСИВНОГО СТАНУ.

Відмінювання дієслова I дієвідміни amare

Persona	Singularis	Pluralis
1	ama bar мене любили	ama bamur нас любили
2	ama baris тебе любили	ama bamini вас любили
3	ama batur його, її любили	ama bantur їх любили

Відмінювання дієслова II дієвідміни docere

Persona	singularis	pluralis
1	doce bar мене навчали	doce bamur нас навчали
2	doce baris тебе навчали	doce bamini вас навчали

3 docebatur його, її навчали docebantur їх навчали

Відмінювання дієслова III дієвідміни defendēre

Persona	Singularis	Pluralis
1	defende <u>bar</u> мене захищали	defende <u>bamur</u> нас захищали
2	defende <u>baris</u> тебе захищали	defende <u>bamini</u> вас захищали
3	defende <u>batur</u> його, її захищали	defende <u>bantur</u> їх захищали

Відмінювання дієслова IV дієвідміни audīre

Persona	Singularis	Pluralis
1	audie <u>bar</u> мене слухали	audie <u>bamur</u> нас слухали
2	audie <u>baris</u> тебе слухали	audie <u>bamini</u> вас слухали
3	audie <u>batur</u> його, її слухали	audie <u>bantur</u> їх слухали

FUTURUM PRIMUM INDICATIVI PASSIVI

Відмінювання дієслова I дієвідміни amāre

Persona	Singularis	Pluralis
1	amab <u>or</u> мене любитимуть	amab <u>imur</u> нас любитимуть
2	amab <u>eris</u> тебе любитимуть	amab <u>imini</u> вас любитимуть
3	amab <u>itur</u> його, її любитимуть	amab <u>untur</u> їх любитимуть

Відмінювання дієслова II дієвідміни docēre

Persona	Singularis	Pluralis
1	doce <u>bor</u> мене навчатимуть	doce <u>bimur</u> нас навчатимуть
2	doce <u>beris</u> тебе навчатимуть	doce <u>bimini</u> вас навчатимуть
3	doce <u>bitur</u> його, її навчатимуть	doce <u>buntur</u> їх навчатимуть

Відмінювання дієслова III дієвідміни defendēre

Persona	Singularis	Pluralis
1	defend <u>ar</u> мене захищатимуть	defend <u>emur</u> нас захищатимуть
2	defend <u>eris</u> тебе захищатимуть	defend <u>emini</u> вас захищатимуть

3 defendetur його, її defendentur їх захищатимуть захищатимуть

Відмінювання дієслова IV дієвідміни audīre

Persona	Singularis	Pluralis
1	audi <u>a</u> r мене слухатимуть	audi <u>e</u> mur нас слухатимуть
2	audi <u>e</u> ris тебе слухатимуть	audi <u>u</u> mini вас слухатимуть
3	audi <u>e</u> ntur його, її слухатимуть	audi <u>e</u> ntur їх слухатимуть

Завдання до практичного заняття 12

Провідмінійте дієслова у Praesens indicativi passivi, Imperfectum indicativi passivi та Futurum I indicativi passivi в однині і множині

Laborare, curare 1; docere, tacere 2; scribere, legere 3; audire, venire 4.

Перекладіть українською мовою та проаналізуйте речення:

1. Poetae audiuntur, leguntur, ediscuntur. 2. Ad arma vocamur. 3. Oppidum ab incolis muro alto cingitur. 4. Graeci Trojam debebant. 5. Victoria concordia gignitur. 6. Ager ab agricola aratur. 7. Nunquam periculum sine periculo vincitur. 8. Discipuli a magistris docebantur. 9. Etiam magna regna debebantur. 10. In tabula pugna pingitur. 11. Tertium non datur. 12. Contra factum non datur argumentum. 13. Quid non legitur, non creditur. 14. Catilina a Cicerone accusatur. 15. Ad impossibilia nemo obligatur. 12. Altissima quaeque flumina minimo sono labuntur. 13. Amare et sapere vix Deo conceditur. 14. Amicus cognoscitur amore, more, ore, re. 15. Amisum, quod nescitur non amittitur. 16. Arbore fructu cognoscitur. 17. Omnia mutantur mutabantur mutabuntur.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №13.

НЕОЗНАЧЕНА ФОРМА ТЕПЕРІШНЬОГО ЧАСУ ПАСИВНОГО СТАНУ

Мета: засвоєння лексико-граматичних особливостей латинської мови, формування і розвиток навичок читання та письма латинською мовою, а також навичок письмового перекладу з латинської мови на українську зі словником.

Стилі теоретичні відомості

INFINITIVUS PRAESENTIS PASSIVI

Утворюється для дієслів I, II, IV дієвідміни приєднанням до основи інфекта закінчення **-ri**, а для дієслів III дієвідміни – приєднанням закінчення **-i**, пор.:

Дієвідміна	Інфінітив активного стану	Інфінітив пасивного стану
I	probāre <i>схвалювати</i>	probāri <i>бути схваленим</i>
II	docēre <i>навчати</i>	doceri <i>бути тим, кого навчають</i>
III	defendēre <i>захищати</i>	defendi <i>бути тим, кого захищають</i>
IV	audīre <i>слухати</i>	audiri <i>бути тим, кого слухають</i>

Завдання до практичного заняття 13

Перекладіть українською мовою та виконайте граматичний аналіз речень:

1. Patria in periculis a viris defendi debet. 2. Nemo debet bis puniri pro uno delicto. 3. Non videri, sed esse vir bonus malo.

Перекладіть речення з латинської мови на українську.

1. Jam antiqui putabant victoriam amare curam. 2. Audio sororem meam carmen cantare. 3. Aurora audiam aves vocibus claris cantare. 4. Caesar dixit se in Britanniam celeriter venturum esse. 5. Scimus Ciceronem oratorem maximum fuisse. 6. Legimus Graecos Trojam expugnasse. 7. Romani tradunt multas urbes a Caesare expugnatas esse. 8. Hannibal sperabat Romam a se victum iri. 9. Puer dicit fabulas poetarum libenter legi. 10. Necesse est rem publicam ab optimis viris regi. 11. Notum est in legione Romana numerari decern cohortes, sive sex milia militum. 12. Germani antiqui vinum importari vetabant. 13. Caesar suos equites hostium cornua aggredi jussit. 14. Nonnulli philosophi antiqui deos esse negabant.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №14.

СТУПЕНІ ПОРІВНЯННЯ ПРИКМЕТНИКІВ В ЛАТИНСЬКІЙ МОВІ

Мета: засвоєння лексико-граматичних особливостей латинської мови.

Стислі теоретичні відомості

GRADUS COMPARATIONIS ADIECTIVORUM

У латинській мові існують три ступені порівняння прикметників: звичайний ступінь – *gradus positivus*, вищий ступінь – *gradus comparativus* та найвищий ступінь – *gradus superlativus*.

Звичайний ступінь охоплює прикметники I і II відміни, як-от:

carus, a, um – дорогий, а, е, милий, а, е

niger, gra, grum – чорний, а, е

creber, bra, brum – частотний, а, е частий, а, е

та прикметники III відміни:

brevis – короткий, е, *breve* – коротке

felix – щасливий,

celer, eris, ere – швидкий, а, е

Вищий ступінь порівняння прикметників утворюється відкинувши закінчення від форми Gen. sing. + суфікс *-ior-* для прикметників чоловічого і жіночого родів, та *-ius-* для прикметників середнього роду: *carus, a, um* – дорогий, а, е; *carior* – дорожчий, дорожча; *carius* – дорожче.

Найвищий ступінь порівняння прикметників утворюється від основи слова + суфікс *-issim-* та родових закінчень *-us, -a, -um*: *carissimus, carissima, carissimum* – найдорожчий, найдорожча, найдорожче. Нижче подано зразок утворення ступенів порівняння прикметників у латинській мові:

Звичайний ступінь (<i>gradus positivus</i>)	Вищий ступінь (<i>gradus comparativus</i>)		Найвищий ступінь (<i>gradus superlativus</i>)
m, f, n	m, f	n	m, f, n
<i>calidus, a, um</i> теплий, а, е	<i>calidior</i> тепліший, а	<i>calidius</i> тепліше	<i>calidissimus, a, um</i> найтепліший, а, е
<i>pulcher, chra, chrum</i>	<i>pulchrior</i>	<i>pulchrius</i>	<i>pulchriissimus, a, um</i>

красивий, а, е	красивіший, а	красивіше	найкрасивіший, а, е
<i>brevis, e</i>	<i>brevior</i>	<i>brevius</i>	<i>brevissimus, a, um</i>
короткий, а, е	коротший, а	коротше	найкоротший, а, е
<i>felix</i>	<i>felicior</i>	<i>felicius</i>	<i>felicissimus, a, um</i>
щасливий, ае, е	щасливіший, а	щасливіше	найщасливіший, а, е

Суплетивні ступені порівняння в латинській мові мають наступні прикметники:

Звичайний ступінь (<i>gradus positivus</i>)	Вищий ступінь (<i>gradus comparativus</i>)		Найвищий ступінь (<i>gradus superlativus</i>)
м, f, n	м, f	n	м, f, n
<i>bonus, a, um</i> гарний	<i>melior</i>	<i>melius</i>	<i>optimus, a, um</i>
<i>malus, a, um</i> поганий	<i>pejor</i>	<i>pejus</i>	<i>pessimus, a, um</i>
<i>magnus, a, um</i> великий	<i>major</i>	<i>major</i>	<i>maximus, a, um</i>
<i>parvus, a, um</i> малий	<i>minor</i>	<i>minus</i>	<i>minus, a, um</i>
<i>multi, ae, a</i> чимало	<i>plures</i>	<i>plura</i>	<i>plurimr, ae, a</i>
<i>multum</i> багато		<i>plus</i>	<i>plurimum</i>

Завдання до практичного заняття 14

Утворіть *gradus comparativus* та *gradus superlativus* від прикметників

albus, celer, ceber, utilis, facilis, miser, altus, difficilis, similis, humilis, dignus, levis.

Перекладіть крилаті вислови українською мовою та визначте ступені порівняння прикметників:

Citius, altius, fortius!

Lingua celeris ist, mens celerior.

Aurum gravius est argento.

Quis vivit te honestior?

Turpe est Latine nescire.

Monumenta vivorum clarorum pulcherrimus floribus ornabantur.

Via recta brevissima est.

Утворіть вищий та найвищий ступені порівняння прикметників

Altus, a, um; miser, a, um; pulcher, chra, chrum; acer, acris, acre; brevis, e;
felix; utilis, e; facilis, e.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №15.

МИНУЛИЙ ЧАС ДОКОНАНОГО ВИДУ ДІЙСНОГО СПОСОБУ АКТИВНОГО СТАНУ

Мета: засвоєння лексико-граматичних особливостей латинської мови, формування і розвиток навичок читання та письма латинською мовою, а також навичок письмового перекладу з латинської мови на українську зі словником.

Стислі теоретичні відомості

PERFECTUM INDICATIVI ACTIVI

Відповідає на питання *що зробив?* і утворюється за моделлю **основа перфекта + особові закінчення:**

Persona	singularis	pluralis
prima	-i (<i>я</i>)	-imus (<i>ми</i>)
secunda	-isti (<i>ти</i>)	-istis (<i>ви</i>)
tertia	-it (<i>він, вона, воно</i>)	-erunt (<i>вони</i>)

N.B. Основа перфекта визначається відкиданням закінчення **-i** від другої словникової форми дієслова.

Відмінювання дієслова I дієвідміни amāre (amo, avi, atum, are)

Persona	Singularis	Pluralis
1	amavi <i>я полюбив</i>	amavimus <i>ми полюбили</i>
2	amavisti <i>ти полюбив</i>	amavistis <i>ви полюбили</i>
3	amavit <i>він полюбив, вона полюбила</i>	amaverunt <i>вони полюбили</i>

Відмінювання дієслова II дієвідміни docēre (doceo, cui, ctum, ēre)

Persona	Singularis	Pluralis
1	docu i я навчив	docu imus ми навчили
2	docu isti ти навчив	docu istis ви навчили
3	docu it він навчив, вона навчила	docu erunt вони навчили

Відмінювання дієслова III дієвідміни defendēre (defendo, fendi, fensum, ere)

Persona	Singularis	Pluralis
1	defendi i я захистив	defendi imus ми захистили
2	defendi isti ти захистив	defendi istis ви захистили
3	defendi t він захистив, вона захистила	defendi erunt вони захистили

Відмінювання дієслова IV дієвідміни dormīre (dormio, ivi, itum, ire)

Persona	Singularis	Pluralis
1	dormivi i я поспав	dormivi imus ми поспали
2	dormivi isti ти поспав	dormivi istis ви поспали
3	dormivi t він поспав, вона поспала	dormivi erunt вони поспали

Завдання до практичного заняття 15

Провідмініайте дієслова у Perfectum indicativi activi в однині і множині

Laborare, curare 1; docere, tacere 2; scribere, legere 3; audire, venire 4.

Виконайте раматичний аналіз і переклад з латинської мови на українську.

De viro cupīdo

Habuit vir quidam gallīnam, quae cotidie ovum aureum ei dabat. Vir cupīdus contentus non fuit eis ovis, quae cotidie accipiēbat. Putāvit: “Certe, magna copia auri intra ventricūlum gallīnae est. Occīdam illam et aurum excipiam”. Necāvit gallīnam,

sed nihil invēnit, itāque neque aurum, neque gallīnam habet. Recte in proverbiiis dicītur: “avarus semper eget” et “rarus vir fortūnā sua contentus”.

De Daedālo

Daedālus, artīfex clarus, casu homīnem necāvit. Itāque cum filio Icāro ex Athēnis fugit et in Cretam migrāvit. Ibi regi labyrinthum aedificāvit. Postea Daedālus constituērat in patriam remigrāre. Rex autem Daedālum et Icārum retinuit et in labyrinthum inclusit. Tum Daedālus e pennis alas fecit et cum filio avolāvit. Sed incautus Icārus ad solem prope advolāvit, sol ceram, quae pennas vinxit, tabefēcit. Icārus in mare decīdit, Daedālus autem in Siciliam pervēnit.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №16.

ДАВНОМИНУЛИЙ ЧАС ДІЙСНОГО СПОСОБУ АКТИВНОГО СТАНУ

Мета: засвоєння лексико-граматичних особливостей латинської мови, формування і розвиток навичок читання та письма латинською мовою, а також навичок письмового перекладу з латинської мови на українську зі словником.

Стислі теоретичні відомості

PLUSQUAMPERFECTUM INDICATIVI ACTIVI

Цей час означає дію, яка відбулась раніше за іншу дію в минулому. Plusquamperfectum ind. act. утворюється додаванням суфікса **-era-** до основи перфекта + особові закінчення однини **-m, -s, -t** та множини **-mus, -tis, -nt**.

Відмінювання дієслова I дієвідміни amāre (amo, avi, atum, are)

Persona	Singularis	Pluralis
1	amav <u>eram</u> я полюбив раніше	amav <u>eramus</u> ми полюбили раніше
2	amav <u>eras</u> ти полюбив раніше	amav <u>eratis</u> ви полюбили раніше
3	amav <u>erat</u> він полюбив раніше, вона полюбила раніше	amav <u>erant</u> вони полюбили раніше

Відмінювання дієслова II дієвідміни docēre (doceo, cui, ctum, ēre)

Persona	Singularis	Pluralis
1	docu <u>eram</u> я навчив раніше	docu <u>eramus</u> ми навчили раніше
2	docu <u>eras</u> ти навчив раніше	docu <u>eratis</u> ви навчили раніше
3	docu <u>erat</u> він навчив раніше, вона навчила раніше	docu <u>erant</u> вони навчили раніше

Відмінювання дієслова III дієвідміни defendēre (defendo, fendi, fensum, ere)

Persona	Singularis	Pluralis
1	defender <u>eram</u> я захистив раніше	defender <u>eramus</u> ми захистили раніше
2	defender <u>eras</u> ти захистив раніше	defender <u>eratis</u> ви захистили раніше
3	defender <u>erat</u> він захистив раніше, вона захистила раніше	defender <u>erant</u> вони захистили раніше

Відмінювання дієслова IV дієвідміни dormīre (dormio, ivi, itum, ire)

Persona	Singularis	Pluralis
1	dormiv <u>eram</u> я поспав раніше	dormiv <u>eramus</u> ми поспали раніше
2	dormiv <u>eras</u> ти поспав раніше	dormiv <u>eratis</u> ви поспали раніше
3	dormiv <u>erat</u> він поспав раніше, вона поспала раніше	dormiv <u>erant</u> вони поспали раніше

Завдання до практичного заняття 16

Провідмініайте дієслова у Plusquamperfectum indicativi activi в однині і множині

Laborare, curare 1; docere, tacere 2; scribere, legere 3; audire, venire 4.

Виконайте граматичний аналіз і переклад речень з латинської мови на українську.

1. Graeci Trojam expugnavērunt, urbem concremavērunt, incōlas fere omnes necavērunt. 2. Tarquinius Superbus fuit ultĭmus rex Romanōrum. 3. Milĭtes audāces in proeliis multas victorias reportavērunt. 4. Dixi et anĭmam salvāvi; dixi et anĭmam levāvi. 5. Excessit, evāsit, erūpit (Cicero). 6. Militāvi non sine Gloria (Horatius). 7. Darēus, rex Persārum, Greciam in potestātem suam redigĕre cupĭvit. 8. Herodōtum, scripor Graecōrum, qui pater historiae appellātur, multas urbes vidit et mores eārum descripsit. 9. Ennius in versĭbus suis multa facta civium Romanōrum pinxit. 10. Tu, amĭce, ad me venĭre promisĕras, sed non venisti. 11. Xerxes, ubi Athēnas intrāvit, omnes sacerdotēs necāvĭt et urbem delēvit. 12. Antĭqua quae nunc sunt, ea fuērant olim nova. 13. Ut sementem fecĕris, ita metes. 14. Cum Tullius convenĕrit, mittam eum ad te. 15. Non credam id, nisi vidĕro. 16. Librum tuum, quem mihi promisĕras, accĕpi. 17. Caesar cum iis novis legionĭbus, quas in Italia conscripsĕrat, per fines Gallōrum in Germaniam advĕnit. 18. Si qaesiverĭtis, inveniĕtis. 19. Urbem Romam a principio reges habuērunt. 20. Marcus Atilius Regūlus, qui in Africam suas copias traduxĕrat, ibi multa oppĭda expugnāvĭt. 21. Romani Gallos, qui in Italiam irruĕrant, cecidērunt. 22. Ridĕbis, si epistūlam meum legĕris. 23. Mihi dolĕbit, si quid stulte fecĕro. 24. Agricōla, qui agrum male coluĕrit, parvum frumentum accipiet. 25. Ex eo libro, qui legĕram, multa nova cognōvi.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №17.

МАЙБУТНІЙ ЧАС ДОКОНАНОГО ВИДУ ДІЙСНОГО СПОСОБУ АКТИВНОГО СТАНУ

Мета: засвоєння лексико-граматичних особливостей латинської мови, формування і розвиток навичок читання та письма латинською мовою, а також навичок письмового перекладу з латинської мови на українську зі словником.

Стислі теоретичні відомості

FUTURUM II (SECUNDUM) INDICATIVI ACTIVĪ

Futurum II час означає дію, яка відбулась раніше за іншу дію в майбутньому, виражену Futurum I. Для 1 ос. одн. Futurum II утворюється

додаванням суфікса **-er-** та суфікса **-eri-** для інших осіб до основи перфекта + особові закінчення однини **-o, -s, -t** та множини **-mus, -tis, -nt**.

Відмінювання дієслова I дієвідміни *amāre* (amo, avi, atum, are)

Persona	Singularis	Pluralis
1	amav <u>ero</u> <i>я люблю</i> <i>раніше</i>	amav <u>erimus</u> <i>ми любимо</i> <i>раніше</i>
2	amav <u>eris</u> <i>ти любиш</i> <i>раніше</i>	amav <u>eritis</u> <i>ви любите</i> <i>раніше</i>
3	amav <u>erit</u> <i>він любить</i> <i>раніше, вона любить</i> <i>раніше</i>	amav <u>erint</u> <i>вони люблять</i> <i>раніше</i>

Відмінювання дієслова II дієвідміни *docēre* (doceo, cui, ctum, ēre)

Persona	Singularis	Pluralis
1	docu <u>ero</u> <i>я навчу</i> <i>раніше</i>	docu <u>erimus</u> <i>ми навчимо</i> <i>раніше</i>
2	docu <u>eris</u> <i>ти навчиш</i> <i>раніше</i>	docu <u>eritis</u> <i>ви навчите</i> <i>раніше</i>
3	docu <u>erit</u> <i>він навчить</i> <i>раніше, вона навчить</i> <i>раніше</i>	docu <u>erint</u> <i>вони навчатъ</i> <i>раніше</i>

Відмінювання дієслова III дієвідміни *defendēre* (defendo, fendi, fensum, ere)

Persona	Singularis	Pluralis
1	defend <u>ero</u> <i>я захищу</i> <i>раніше</i>	defend <u>erimus</u> <i>ми захистимо</i> <i>раніше</i>
2	defend <u>eris</u> <i>ти захистиш</i> <i>раніше</i>	defend <u>eritis</u> <i>ви захистите</i> <i>раніше</i>
3	defend <u>erit</u> <i>він захистить</i> <i>раніше, вона захистить</i> <i>раніше</i>	defend <u>erint</u> <i>вони захистять</i> <i>раніше</i>

Відмінювання дієслова IV дієвідміни dormīre (dormio, ivi, itum, ire)

Persona	Singularis	Pluralis
1	dormiv <u>ero</u> я посплю раніше	dormiv <u>erimus</u> ми поспимо раніше
2	dormiv <u>eris</u> ти поспиш раніше	dormiv <u>eritis</u> ви поспите раніше
3	dormiv <u>erit</u> він, вона поспить раніше	dormiv <u>erint</u> вони посплять раніше

Завдання до практичного заняття 17

Провідмініайте дієслова у Futurum II indicativi activi в однині і множині

Laborare, curare 1; docere, tacere 2; scribere, legere 3; audire, venire 4.

Перекладіть українською мовою та проаналізуйте речення.

1. Abiit, excessit, evasit, erupit. 2. Animus in pedes decidit. 3. Veni, vidi, vici. 4. Lucullus primus e Ponto invexit. 5. Tu heri ad me venire promiseras, sed non venisti. 6. Romani Gallos, qui in Italiam irruperant, ceciderunt. 7. Caesar cum iis novis legionibus, quas in Italia conscripserat, per fines Gallorum in Genavam advenit. 8. Tarquinius Superbus fuit ultimus rex Romanorum.

Виконайте граматичний аналіз і переклад з латинської мови на українську.

1. Graeci Trojam expugnavērunt, urbem concremavērunt, incōlas fere omnes necavērunt. 2. Tarquinius Superbus fuit ultīmus rex Romanōrum. 3. Milītes audāces in proeliis multas victorias reportavērunt. 4. Dixi et anīmam salvāvi; dixi et anīmam levāvi. 5. Excessit, evāsit, erūpit (Cicero). 6. Militāvi non sine Gloria (Horatius). 7. Darēus, rex Persārum, Greciam in potestātem suam redigēre cupīvit. 8. Herodōtum, scripor Graecōrum, qui pater historiae appellātur, multas urbes vidit et mores eārum descripsit. 9. Ennius in versībus suis multa facta civium Romanōrum pinxit. 10. Tu, amīce, ad me venīre promisēras, sed non venisti. 11. Xerxes, ubi Athēnas intrāvit, omnes sacerdotēs necāvit et urbem delēvit. 12. Antīqua quae nunc sunt, ea fuērunt olim nova. 13. Ut sementem fecēris, ita metes. 14. Cum Tullius convenērit, mittam eum ad te. 15. Non credam id, nisi vidēro. 16. Librum tuum, quem mihi promisēras, accēpi. 17. Caesar cum iis novis legionībus, quas in Italia conscripsērat, per fines

Gallōrum in Germaniam advēnit. 18. Si qaesiverītis, inveniētis. 19. Urbem Romam a principio reges habuērunt. 20. Marcus Atilius Regūlus, qui in Africam suas copias traduxerat, ibi multa oppīda expugnāvit. 21. Romani Gallos, qui in Italiam irruērunt, cecidērunt. 22. Ridēbis, si epistūlam meum legēris. 23. Mihi dolēbit, si quid stulte fecēro. 24. Agricōla, qui agrum male coluērit, parvum frumentum accipiet. 25. Ex eo libro, qui legēram, multa nova cognōvi.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №18.

ТЕМА. ПАСИВНИЙ СТАН ЧАСІВ СИСТЕМИ ПЕРФЕКТА.

Мета: засвоєння лексико-граматичних особливостей латинської мови, формування і розвиток навичок читання та письма латинською мовою, а також навичок письмового перекладу з латинської мови на українську зі словником.

Стислі теоретичні відомості

PASSIVUM TEMPORUM SYSTEMATIS PERFECTI

Perfectum indicativi passivi утворюється від participium perfecti passivi та praesens ind. act. дієслова esse, наприклад: doctus, a, um sum – мене навчили.

Plusquamperfectum indicativi passivi утворюється від participium perfecti passivi та imperfectum ind. act. дієслова esse, наприклад: doctus, a, um eram – мене навчили раніше.

Futurum II indicativi passivi утворюється від participium perfecti passivi та Futurum I дієслова esse, наприклад: doctus, a, um ero – мене навчать раніше.

Завдання до практичного заняття 18

Провідмініайте дієслова у Perfectum indicativi passivi, Plusquamperfectum indicativi passivi, Futurum II indicativi passivi в однині і множині

Laborare, curare 1; docere, tacere 2; scribere, legere 3; audire, venire 4.

Прочитайте та перекладіть українською мовою текст.

1. Ah, quid egi! Quid egerunt! 2. Veni, vidi, vici. 3. Tarquinius Superbus fuit ultimus rex Romanorum. 4. Cognovi amicum atque aequalem meum. 5. Caesar Ariovisto, regi Germanorum, locum colloquio constituit. 6. Verbum «cedo» facit

perfectum «cessi», «cado» - «cecidī», «caedo» - «cecidī». 7. Milites audaces in proeliis multas victorias reportaverunt. 8. Ennius in versibus suis maxima facta civium Romanorum pinxit. 9. «Ut ego majores (poetas), sic me coluerunt minores», - scripsit Ovidius. 10. Multo sanguine et vulneribus ea victoria Poenis stetit. 11. Epicurus ex animis horrunum religionem cum deis immortalibus radicatus extraxit. 12. Urbem Romam a principio reges habuerunt. 13. Aegyptii et Babylonii omnem curam in stellarum cognitione posuerunt. 14. Cerasos, quae antea non fuerant in Italia, L. Lucullus primus e Ponto invexit. 15. Tu heri ad me venire promiseras, sed non venisti. 16. Galli, qui non longe a Roma castra posuerant, in urbem eo die non intrare constituent. 17. Romani Gallos, qui in Italiam irruerant, ceciderunt. 18. Caesar cum his novis legionibus, quas in Italia conscripserat, per fines Gallorum in Genavam advenit. 19. Marcus Atilius Regulus, qui in Africam suum exercitum traduxerat, ibi oppida et multa castella expugnavit. 20. Polycratem Samium felicem appellabant: nullum malum acciderat ei, nisi quod anulum, quo delectabatur, in mari abjecerat. 21. Cum Tullius rure redierit, mittam eum ad te. 22. Si quaesiveris, invenies.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №19.

ЧИСЛІВНИКИ

Мета: засвоєння лексико-граматичних особливостей латинської мови, формування і розвиток навичок читання та письма латинською мовою, а також навичок письмового перекладу з латинської мови на українську зі словником.

Стислі теоретичні відомості

У латинській мові числівники поділяються на кількісні (cardinalia), порядкові (ordinalia), розділові (distributiva) і прислівникові (numeralia adverbialia).

	Numeralia cardinalia		Numeralia ordinalia
I	1	unus, una, unum	primus, a, um
II	2	duo, duae, duo	secundus, a, um
III	3	tres, tres, tria	tertius, a, um
IV	4	quattuor	quartus, a, um
V	5	quinque	quintus, a, um
VI	6	sex	sextus, a, um

VII	7	septem	
VIII	8	octo	
IX	9	novem	nonus, a, um
X	10	decem	
XI	11		
XII	12		
XIII	13		
XIV	14		
XV	15		
XVI	16		
XVII	17		
XVIII	18	duodeviginti	
XIX	19	undeviginti	
XX	20	viginti	
XXI	21	viginti unus a6o unus et viginti	
XXII	22	viginti duo a6o duo et viginti	
XXVIII	28	duodetriginta	
XXIX	29	undetriginta	
XXX	30	triginta	
XXXI	31	triginta unus	
XXXVI II	38	duodequadraginta	
XXXIX	39	undequadraginta	
XL	40	quadraginta	
L	50	quingquaginta	
LX	60	sexaginta	
LXX	70	septuaginta	
LXXX	80	octoginta	
XC	90	nonaginta	
C	100	centum	

CXX	120	centum viginti	
CC	200	ducenti, ae, a	
CCC	300	trecenti, ae, a	
CCCC	400	quadringenti, ae, a	
D	500	quingenti, ae, a	
DC	600	sescenti, ae, a	
DCC	700	septingenti, ae, a	
DCCC	800	octingenti, ae, a	
CM	900	nongenti, ae, a	
M	1000	mille	
MM	2000	duo milia	
MMM	3000	tria milia	

К

ількісні числівники від 1 до 10, 20, 100 і 1000 є основними. Назви десятків і сотень є похідними числівниками, утвореними від основних з деякими фонетичними змінами. Назви десятків з одиницями і сотень з десятками і одиницями є складеними похідними числівниками.

Числівники від 11 до 17 утворюються складанням основного числівника і слова **-decim** (від decem): *undecim, duodecim*.

Числівники від 30 до 90 утворюються приєднанням **-ginta**: *triginta, quadraginta*.

Числівники від 200 до 900 (сотні) утворюються приєднанням **-centi**: *ducenti, trecenti, sescenti* або **-genti**: *quadringenti, quingenti*.

Числівники 18, 19; 28, 29 і т. д., що означають числа, яким до повного десятка бракує однієї чи двох одиниць, утворюються шляхом віднімання від наступного десятка, як-от: **undeviginti** (один із двадцяти), **duodeviginti** (два із двадцяти), **undetriginta** (один із тридцяти), **duodetriginta** (два із тридцяти).

Щоб додати до десятків або сотень одиниці від 1 до 7, необхідно або поставити їх у постпозицію щодо числівника – *viginti quinque* (25), або поставити на початку одиниці, потім сполучник **et**, і після нього – числівник: *quinque et viginti* (пор. нім. *fünf und zwanzig*)

Усі порядкові числівники мають граматичні роди і в Nom. sing. мають закінчення *-us, -a, -um*. З 18, необхідно додати суфікс *-esim-*, щоб утворити порядковий числівник: *duodevicesimus* – вісімнадцятий, *vicesimus* – двадцятий, *centesimus* – сотий, *millesimus* – тисячний.

Зразки відмінювання числівників *unus, duo, tres* (за III голосною відміною), *quingenti* (за I і II відміною іменників), *milia* (за III голосною відміною).

Відм.	Singularis			Plurālis		
	m	f	n	m	f	n
Nom.	unus	una	unum	duo	duae	duo
Gen.	unīus	unīus	unīus	duōrum	duārum	duōrum
Dat.	uni	uni	uni	duōbus	duābus	duōbus
Acc.	unum	unam	unum	duos	duas	duo
Abl.	unō	unā	unō	duōbus	duābus	duōbus
Voc.	une	una	unum	duo	duae	duo

Відм.	Plurālis		
	m	f	n
Nom., Voc.	tres	tres	tria
Gen.	trium	trium	trium
Dat.	tribus	tribus	tribus
Acc.	tres	tres	tria
Abl.	tribus	tribus	tribus

Відм.	Plurālis		
	m	f	n
Nom., Voc.	quingenti	quingentae	quingenta

Gen.	quingentōrum	quingentārum	quingentōrum
Dat.	quingentis	quingentis	quingentis
Acc.	quingentos	quingentas	quingenta
Abl.	quingentis	quingentis	quingentis

Відм.	Plurālis
Nom.	milia
Gen.	milium
Dat.	milibus
Acc.	milia
Abl.	milībus
Voc.	milia

Завдання до практичного заняття 19

Утворіть числівники латинською мовою.

41, 35, 34, 22, 58, 100, 1000, 11, 64, 88, 99, 29, 48, 95.

Провідмініайте числівники *unus, una, unum, tres, tria*.

Перекладіть речення українською мовою.

1. In legi Romano decem cohortes errant. 2. Bis bina sunt quattor. 3. Apud Romunos quotannis bini consmles creabantur. 4. Qui scribit, bis legit. 5. Graeci Troiam (per) decem annos obsedorunt. 6. Primus inter pares.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №20.

ГЕРУНДІЙ

Мета: засвоєння лексико-граматичних особливостей латинської мови, формування і розвиток навичок читання та письма латинською мовою, а також навичок письмового перекладу з латинської мови на українську зі словником.

Стислі теоретичні відомості

Gerundium, або віддієслівний іменник, утворюється від основи інфекта приєднанням суфікса -nd- для дієслів I і II дієвідміни і суфікса -end- для дієслів III і IV дієвідміни, на українську мову може перекладатись іменником або інфінітивом: *laudare – laudandi, docere – docendi, audire – audiendi*.

Завдання до практичного заняття 20

Перекладіть речення українською мовою.

Modus vivendi. Ars scribendi. Docendo discimus.

Прочитайте та перекладіть українською мовою

1. Germanis neque consilii habendi, neque arma capiendi spatium datum est. 2. Cum spe vincendi simul abjecisti certandi etiam cupiditatem. 3. Non est tempus plura narrandi. 4. Mores ridendo emendantur. 5. Nihil agendo homines male facere discunt. 6. Breve tempus aetatis satis longum est ad bene honesteque vivendum. 7. Nulla aetas ad perdiscendum sera est. 8. Rem praeclaram juventuti ad discendum invenisti nec mihi difficilem ad docendum. 9. Eloquendi vis nos ea, quae scimus, alios docere adjuvat. 10. In rebus tam severis non est jocandi locus. 11. Perspiciuntur in agendo virtutes. 12. Scribendo dicimus diligentius, dicendo scribimus facilius. 13. Legendo mens tormanda est. 14. Docendo discimus. 15. Omnis generis humani vinculum est ratio et oratio, quae docendo, discendo, communicando, judicando conjungit inter se homines naturali quadam societate. 16. Sensus videndi acerrimus est. 17. Miles fortis exemplum aliis ad imitandum dedit. 18. Magna pars Babyloniorum constiterat in muris, avida cognoscendi novum regem (Alexandrum), sed plures obviam egressi sunt. 19. Audivisse te credo Platonem, Socrate mortuo, primum in Aegyptum discendi causa, post in Italiam et in Siciliam contendisse. 20. Mihi fortuna, multis rebus ereptis, usum dedit bene suadendi.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Гаврило Л. М. *Latinam discere* : навч. посіб. з латинської мови для студентів факультету іноземних мов. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2003. 101 с.
2. Латинська мова : навч. посіб. з дисципліни для студентів спеціальності 035 – Філологія, спеціалізації 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська (бакалаврський рівень) / уклад. Г. М. Проніна, О. В. Абрамова. Дніпро : ІПБТ УДУНТ, 2022. 43 с.
3. Литвинов В. Д. Латинсько-український словник. Київ : Наука, 1998. 712 с.
4. Литвинов В. Д., Скорина Л. П. П'ятсот крилатих висловів. Тексти : латино-укр. слов. Київ : Індоевропа, 1993. 320 с.
5. Литвинов В. Д., Скорина Л. П. Латинська мова : підручник. Київ : Вища школа, 1990. 247 с.
6. Лучканин С. М. Латинські сентенції (крилаті латинські вислови) з історико-літературним коментарем : навч. посіб. Київ : Наук. світ, 2009. 136 с.
7. Оленич Р. М., Оленич І. Р., Чернюх Б. В. Латинська мова : навч. посіб. Львів : Світ, 2008. 472 с.
8. Словник античної міфології / за ред. А. О. Білецького ; уклад.: І. Я. Козовик, О. Д. Пономарів. 2-ге вид. Київ : Наук. думка, 1989. 240 с.
9. Скорина Л. П. Латинсько-український, українсько-латинський словник. Київ : Обереги, 2004. 448 с.
10. Хоміцька З. М. Латинська мова : підручник. Харків : Право, 2007. 256 с.
11. Яковенко Н. М., Миронова В. М. Латинська мова : підручник. Київ : Знання, 2005. 541 с.
12. Orberg H. H. *Lingua Latina Per Se Illustrata* : textbook. 2005. Pars I : Familia Romana. Domus Latina. 328 p.

Навчально-методичне видання

**Проніна Ганна Михайлівна,
Абрамова Олена Вікторівна**

ЛАТИНСЬКА МОВА

Навчально-методичні рекомендації до практичних занять

Електронне видання

Експертний висновок склав канд. філол. наук, доц. Валентина Прутчикова

Зареєстровано НМВ УДУНТ (№ 731 від 07.06.2024)

В авторській редакції
Комп'ютерна верстка Г. М. Проніна

Формат 60x84 $\frac{1}{16}$. Ум. друк. арк. 2,85. Обл.-вид. арк. 1,55.

Зам. № 50

Видавець: Український державний університет науки і технологій
вул. Лазаряна, 2, ауд. 2216, м. Дніпро, 49010.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 7709 від 14.12.2022

Адреса видавця та дільниці оперативної поліграфії:

вул. Лазаряна, 2, Дніпро, 49010